

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

МАРЧЕНКО Валерій Віталійович

УДК 786.8 (477) «19/20»

**ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ВИМІРИ ЕВОЛЮЦІЇ
АКОРДЕОННОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ
(друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)**

Спеціальність 26.00.01 – Теорія та історія культури

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства
(доктора філософії)

Київ – 2017

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

Робота виконана на кафедрі естрадного виконавства Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Міністерства культури України (Київ).

Науковий керівник: доктор культурології, доцент
Яковлев Олександр Вікторович,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв,
професор кафедри естрадного виконавства

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Мартинюк Тетяна Володимирівна,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання

кандидат мистецтвознавства, доцент
Черноіваненко Алла Дмитрівна,
Одеська національна музична академія
імені А. В. Нежданової
Міністерства культури України,
професор кафедри народних інструментів

Захист відбудеться 30 червня 2017 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.807.02 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, кор. 15, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9.

Автореферат розісланий 29 травня 2017 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор історичних наук

В. В. Карпов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Акордеонне мистецтво України посідає гідне місце у світовій та вітчизняній музичній культурі. Це підтверджують багаточисленні перемоги українських виконавців на найпрестижніших міжнародних конкурсах, композиторська творчість для акордеона, функціонування інструмента в різних сферах музичного життя, сформована система професійної освіти акордеоністів. Однак, шлях сходження акордеона на академічно-концертний олімп був досить складним, тому що цей інструмент часто перебував у «затінку» баяна і тривалий час не мав оригінального репертуару, методики викладання, професійних виконавців. Тому, для того, щоб простежити становлення і розвиток акордеонного мистецтва в Україні та виявити його специфічні риси, важливо передусім відокремити його від баянного.

Еволюція акордеонного мистецтва в Україні відбувалася у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. У цей період акордеон стверджується на концертній естраді, набуває статусу професійного інструмента у сольному й ансамблево-оркестровому виконавстві України. Водночас формується система професійної підготовки акордеоністів, набувають розвитку композиторська творчість для акордеона і виконавство, розвивається мистецтвознавча думка. Акордеонне мистецтво України починає вільно функціонувати в європейському культурному просторі.

У другій половині ХХ ст. акордеонне мистецтво досліджували у різних аспектах. Українські і зарубіжні вчені визначали особливості становлення і розвитку акордеонного мистецтва (Є. Іванов, М. Імханицький, А. Мірек, О. Показаннік, О. Спешилова); досліджували конструктивні особливості акордеона (Е. Борисенко, М. Імханицький, М. Кравцов, Дж. Мачеролло, А. Мірек, П. Монішон, О. Показаннік, Г. Ріхтер, Т. Чарукас); висвітлювали теорію і методику викладання гри на акордеоні (Е. Борисенко, В. Власов, М. Давидов, В. Дорохін, М. Кравцов, А. Мірек, Н. Попович, О. Салій); розкривали розвиток музичних здібностей акордеоніста, виховання виконавця (Ю. Бай, М. Давидов, В. Князєв, В. Самітов); присвячували свої праці питанням творчої діяльності провідних українських акордеоністів (А. Басурманов, А. Душний, М. Імханицький, В. Коротич, А. Мірек, Б. Пиц, А. Семешко, Р. Юсипей); характеризували композиторську творчість для акордеона (В. Бичков, М. Булда, М. Імханицький, Д. Кужелев, Г. Люк, Я. Олексів, О. Показаннік, О. Спешилова, А. Сташевський, А. Фет, М. Черепанин). Однак, попри значну кількість праць, присвячених зазначеним проблемам, відчутно бракує комплексних досліджень, в яких було би простежено еволюцію акордеонного мистецтва в музичній культурі України з урахуванням передумов виникнення, становлення і розвитку всіх його складових. Більшість згаданих авторів не ставили завдання вивчення саме акордеона, розглядаючи його в баянному комплексі як одного із різновидів гармоніки. Натомість, сьогодні важливим є дослідження акордеона як суверенного інструмента, тому що він хоч і споріднений з іншими видами гармонік (діатонічною гармонікою, баяном, бандонеоном та ін.), але відрізняється техніко-конструктивними характеристиками і має власний шлях розвитку в світовій та українській музиці. Надзвичайно актуальною є необхідність дослідження акордеонного мистецтва як самобутнього явища музичної культури України. Цим і зумовлений вибір теми дисертаційної роботи: **«Історико-культурні виміри еволюції акордеонного мистецтва в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)»**.

Об'єктом дослідження є акордеонне мистецтво як феномен музичної культури.

Предметом дослідження є еволюція акордеонного мистецтва в музичній культурі України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.).

Мета дослідження – визначення специфіки функціонування акордеонного мистецтва в музичній культурі України в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. як цілісної системи, що має узгоджену структуру і функціонує у взаємозв'язку основних складових: інструмента, композиторської творчості, виконавства регіональних шкіл, мистецтвознавства, професійної освіти акордеоністів.

Відповідно до мети дослідження передбачено вирішення наступних **задач**:

- проаналізувати ступінь наукового вивчення проблем акордеонного мистецтва в українському мистецтвознавстві та розробити методологічні засади дослідження;
- з'ясувати причини утвердження акордеона на українській концертній естраді;
- визначити особливості становлення професійної освіти акордеоністів;
- з'ясувати основні чинники, що сприяли установленню статусу акордеона як професійного інструмента у сольному й ансамблево-оркестровому виконавстві в Україні;

- розкрити жанрово-стильові риси композиторської творчості українських митців для акордеона;
- виявити й узагальнити провідні тенденції акордеонного виконавства України;
- визначити історико-культурну періодизацію еволюції акордеонного мистецтва в Україні.

Хронологічні межі дослідження охоплюють час від 1950-х рр. (Україна у складі СРСР) – до сучасності. Цей період історично пов'язаний з хрущовською «відлигою», застоєм, перебудовою і становленням незалежної України. У цей час в соціокультурному просторі країни відбуваються корінні зміни, які мають безпосередній вплив на процеси і явища музичної культури, зокрема, й на акордеонне мистецтво України. У підрозділах 1.3 і 2.1 відхід від даних хронологічних меж та звернення до більш раннього періоду (із середини ХІХ ст. – до 1940-х рр.) зумовлений необхідністю дослідження історико-культурних передумов виникнення та становлення акордеонного мистецтва в контексті музичної культури України задля адекватного розуміння особливостей розвитку цього явища в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Територіальні межі дослідження охоплюють Україну у складі Російської імперії, Польщі і СРСР (середина ХІХ ст. – 1991 р.) і становлення незалежної України (з 1991 р.).

Для досягнення визначеної в дисертаційному дослідженні мети і розв'язання поставлених задач використовуються такі **підходи**: *міждисциплінарний* – при дослідженні проблеми на стику мистецтвознавства і культурології; *системний, структурно-функціональний* – при розгляді акордеонного мистецтва як цілісної системи, що має узгоджену структуру і функціонує у взаємозв'язку основних складових; *культурологічний* – при визначенні основних чинників впливу соціокультурних процесів на акордеонне мистецтво в Україні; *історичний* – при розкритті передумов зародження та основних етапів становлення і розвитку акордеонного мистецтва в хронологічній послідовності подій, що відбувалися в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. в українській музичній культурі; *семіотичний* – при виявленні особливостей інтерпретації текстів акордеонної музики. **Методи** дослідження: *джерелознавчий, історіографічний* – при опрацюванні наукової літератури і джерел для відтворення історичних реалій, політичних та соціокультурних процесів досліджуваного періоду; *порівняльно-історичний* – для простеження основних етапів еволюції акордеонного мистецтва в музичній культурі України; *музикознавчий* – при аналізі творів музичного мистецтва для акордеона; *біографічний* – при з'ясуванні внеску українських митців у розвиток акордеонного мистецтва, аналізі їх практичного творчо-інтелектуального досвіду; *емпіричні* (наукове спостереження, експертне опитування, інтерв'ю) – при розгляді концертної діяльності виконавців і колективів, прослуховуванні аудіо-, відеозаписів, що стосуються проблематики дослідження.

Методологічною та теоретичною основою дослідження стали праці наукових напрямів:

- теоретико-методологічні проблеми теорії та історії культури (В. Бітаєв, М. Бровко, П. Герчанівська, В. Личковах, Ю. Лотман, Т. Мартинюк, В. Шейко, В. Шульгіна, О. Яковлев);

- філософські, естетичні, культурологічні дослідження (Ю. Афанасьєв, С. Безклубенко, О. Богданов, М. Каган, С. Литвин, Р. Мертон, Ю. Осокін, В. Панченко, Т. Парсонс, М. Попович, М. Сорока, К. Станіславська);
- дослідження з питань теоретичного, історичного музикознавства (І. Антонюк, М. Арановський, О. Берегова, Л. Кияновська, О. Маркова, Г. Побережна, О. Самойленко, А. Сохор, Б. Сюта);
- дослідження з проблем народного музичного інструментарію (Г. Абаджан, І. Алексеєв, Т. Баран, Г. Благодатов, К. Вертков, М. Давидов, М. Імханицький, С. Левін, І. Мацієвський, А. Новосельський, Ю. Стайнар, М. Хай, Е. Штокман);
- дослідження з питань естрадно-джазової музики (О. Баташев, В. Конен, В. Конончук, О. Кузнєцова, О. Медведєв, О. Медведєва, В. Симоненко, Г. Скороходов, В. Файєртаг);
- дослідження з проблем акордеонного мистецтва: теорія та методика викладання гри на акордеоні і професійна освіта акордеоністів (Ю. Бай, В. Власов, М. Давидов, В. Дорохін, В. Князєв, М. Кравцов, А. Мірек, В. Салій, Т. Сідлецька та ін.); історія розвитку акордеонного мистецтва (М. Імханицький, А. Мірек, О. Показаннік, О. Спешилова); дослідження оригінальної акордеонної музики (В. Бичков, М. Булда, М. Імханицький, Д. Кужелев, Г. Люк, О. Спешилова, А. Сташевський, А. Фет, М. Черепанин, А. Черноіваненко); аналіз творчості українських виконавців і колективів за участю акордеона, регіональних виконавсько-педагогічних шкіл (А. Басурманов, М. Булда, М. Давидов, А. Душний, В. Коротич, А. Мірек, Д. Мотузок, Б. Пиц, А. Семешко, М. Черепанин, Р. Юсипей).

Джерельна база дослідження:

- періодичні видання: «Українська музична газета», «День», «Дзеркало тижня», «Музыка», «Музыкальная жизнь», «Советская музыка», «Советская эстрада и цирк», «Джаз», «Народник», «За пролетарскую музыку»;
- матеріали особового походження: особисті архіви українських виконавців (М. Булда, Я. Табачник, М. Черепанин, Є. Черказова), організаторів конкурсів (А. Душний, В. Марченко, Я. Табачник); матеріали інтерв'ю з вітчизняними митцями (Я. Табачник, М. Черепанин, Є. Черказова), буклети й афіші концертів виконавців і колективів, нотні автографи і видання, аудіо- та відеозаписи концертних виступів, компакт-диски, web-сторінки мережі «Інтернет»;
- матеріали конкурсів і фестивалів (програми, буклети, відгуки у пресі), обкладинки грамплатівок;
- фондові записи Національної телерадіокомпанії України;
- твори для акордеона українських композиторів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано згідно з планом науково-дослідної роботи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв і пов'язано з напрямом планових досліджень кафедри естрадного виконавства НАКККіМ.

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (протокол засідання № 8 від 30 вересня 2014 року), відповідає комплексній темі «Актуальні проблеми культурології: теорія та історія культури» (Державний реєстраційний № 115U001572 від 12.06.2015 р.)

перспективного тематичного плану науково-дослідної діяльності Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що у роботі:

Вперше:

- здійснено комплексне мистецтвознавче дослідження акордеонного мистецтва в музичній культурі України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. із сучасних методологічних позицій теорії та історії культури;
- розроблено модель системи акордеонного мистецтва;
- у результаті здійсненого аналізу закономірностей і особливостей еволюції акордеонного мистецтва визначено основні чинники, що сприяли установленню статусу акордеона як професійного інструмента у сольному й ансамблево-оркестровому виконавстві в Україні;
- виявлено й узагальнено провідні тенденції розвитку конструкції акордеона, композиторської творчості, виконавства, мистецтвознавства, професійної освіти акордеоністів;
- встановлено історико-культурну періодизацію еволюції акордеонного мистецтва в Україні;
- представлено та введено до мистецтвознавчого обігу твори молодих митців кийвської та львівської композиторсько-виконавських шкіл, зокрема, В. Віцькова («Наслідування геніям»), В. Годлевського («Імпровізація у стилі джаз-фольк-року»), В. Марченка («Метаморфози»), Р. Стахніва («Я хочу жити», «Без коментарів», «Пригоди драйву», «Smile»), Я. Олексіва («Ніч на полонині»).

Удосконалено:

- уточнено поняття «акордеон» і «акордеонне мистецтво» з метою відокремлення їх від баянного мистецтва і виявлення специфічних ознак акордеонного мистецтва України;
- на основі розкриття процесу становлення акордеонного мистецтва в контексті української музичної культури з'ясовано причини утвердження акордеона на вітчизняній концертній естраді.

Отримали подальший розвиток:

- дослідження проблем композиторської творчості українських митців для акордеона.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні та розширенні культурологічних і мистецтвознавчих підходів у дослідженні теорії та практики акордеонного мистецтва. Основні положення дисертації сприятимуть подальшій розробці проблематики становлення та розвитку акордеонного мистецтва в Україні в контексті системного вивчення явищ музичної культури.

Практичне значення результатів дослідження. Основні теоретичні положення й висновки, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у подальшому вивченні основних напрямів і тенденцій розвитку акордеонного мистецтва в Україні, творчості окремих українських виконавців та колективів, вітчизняної акордеонної школи, а також як методичний матеріал для вивчення історії української музики у вищих навчальних закладах, у програмах спецкурсів та спецсеінарів, у процесі висвітлення відповідних тем із культурології, мистецтвознавства, теорії та історії народно-інструментального мистецтва.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертаційного дослідження обговорювались на засіданнях кафедри естрадного виконавства Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Основні положення дисертації були апробовані дисертантом у доповідях та повідомленнях на ІХ Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська культура у розмаїтті виявів» (Рівне, 2013 р.), Х Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська культурно-мистецька практика в історичній ретроспективі» (Рівне, 2014 р.), XI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Культура як феномен сучасного глобалізованого суспільства» (Рівне, 2015 р.), II Міжнародній науково-практичній конференції «Музичне мистецтво ХХІ століття: історія, теорія, практика» (Дрогобич, 2017 р.).

Публікації. Основні положення дисертації знайшли відображення у дев'яти публікаціях: шість – у фахових виданнях, затверджених Департаментом атестації кадрів Міністерства освіти і науки України за напрямком «мистецтвознавство», з них п'ять – у фахових виданнях України, які включені до міжнародних науково-метричних баз, одна публікація в іншому науковому виданні. Два нотних видання. У статті, опублікованій у співавторстві, здобувачу належать такі результати: [3] – аналіз діяльності Рівненського обласного центру народної творчості.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертаційного дослідження – 225 сторінок, із них основного тексту – 185 сторінок. Список використаних джерел містить 291 позицію, у тому числі – 17 іноземними мовами, обсяг додатків – 14 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету і задачі, визначено об'єкт, предмет, методологію і основні методи дослідження, розкрито наукову новизну дисертації, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, подано інформацію про апробацію, публікації, структуру й обсяг дисертації.

Перший розділ «Акордеонне мистецтво як предмет наукового дослідження» складається із трьох підрозділів, у яких здійснено аналіз наявних наукових праць, виокремлено основні напрями теоретичних досліджень акордеонного мистецтва; визначено методологічні засади дослідження; виявлено історико-культурні передумови зародження акордеонного мистецтва в Україні.

У підрозділі 1.1 «Історіографія досліджень проблеми в мистецтвознавстві» визначено ступінь наукового опрацювання теми та проаналізовано наукову літературу з досліджуваної проблеми.

Аналіз літератури з проблем сутності, шляхів, основних тенденцій розвитку акордеонного мистецтва в Україні дозволив виокремити такі основні напрями наукових досліджень цього різновиду музичної культури:

– особливості становлення і розвитку акордеонного мистецтва (Є. Іванов, М. Імханицький, А. Мірек, О. Показаннік, О. Спешилова);

- конструктивні особливості акордеона (Е. Борисенко, М. Імханицький, М. Кравцов, Дж. Мачеролло, А. Мірек, П. Монішон, О. Показаннік, Г. Ріхтер, Т. Чарукас);
- теорія і методика викладання гри на акордеоні (Е. Борисенко, В. Власов, М. Давидов, В. Дорохін, М. Кравцов, А. Мірек, Н. Попович, О. Салій, Т. Сідлецька, Г. Шахов);
- розвиток музичних здібностей акордеоніста, виховання виконавця (Ю. Бай, М. Давидов, В. Князєв, В. Самітов);
- питання творчої діяльності провідних українських акордеоністів (А. Басурманов, А. Душний, М. Імханицький, В. Коротич, А. Мірек, Б. Пиц, А. Семешко, Р. Юсипей);
- композиторська творчість для акордеона (В. Бичков, М. Булда, М. Імханицький, Д. Кужелев, Г. Люк, О. Показаннік, О. Спешилова, А. Сташевський, А. Фет, М. Черепанин, А. Черноіваненко).

Відзначено, що досі існує потреба цілісного, системного дослідження акордеонного мистецтва в музичній культурі України. Акордеонне мистецтво України довгий час не відокремлювали від баянного і не досліджували систематично в історико-культурному аспекті з розглядом передумов становлення і розвитку, також відсутні спроби виявлення тенденцій його функціонування в сучасних умовах. У своєму дослідженні ми зупинимось на цих проблемах, оскільки вони мають важливе значення для цілісного аналізу акордеонного мистецтва в музичній культурі України.

У **підрозділі 1.2 «Методологічні засади дослідження акордеонного мистецтва в Україні»** зазначається, що дослідження акордеонного мистецтва як складного динамічного явища потребує використання міждисциплінарного підходу, що відображається у дослідженні проблеми на стику мистецтвознавства і культурології, а також підходів і методів немистецтвознавчого походження, зокрема, історичного, джерелознавчого, історіографічного, біографічного, семіотичного, системного, структурно-функціонального, емпіричного, що дозволило глибше зрозуміти його сутність і виявити домінуючі тенденції у цій сфері. Необхідність розв'язання поставлених завдань спричинила вихід за дисциплінарні межі та зумовила використання теоретичних напрацювань і здобутків таких дисциплін, як: філософія, естетика, історія, фольклористика, музикознавство тощо.

Оскільки акордеонне мистецтво є однією зі складових культури, у дисертації звернено увагу на ті напрями і підходи, які роблять можливим детальне дослідження об'єктивних і суб'єктивних чинників, що мали вплив на еволюцію акордеонного мистецтва в музичній культурі України другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Дослідження акордеонного мистецтва як складного динамічного явища вимагає поєднання історичного, культурологічного, функціонального, структурного і системного аналізу, що допомогло значно ефективніше розкрити його функціонування в музичній культурі. Згідно з основним принципом системності, акордеонне мистецтво має досліджуватися в системі музичної культури, в якій воно реально існує, функціонує і розвивається і підсистемою якої воно є. Водночас, використання в даному дисертаційному дослідженні системного та структурно-функціонального підходів дозволило розробити модель системи акордеонного

мистецтва, що має узгоджену структуру і функціонує у взаємозв'язку основних складових: інструмента, композиторської творчості, виконавства, мистецтвознавства, професійної освіти акордеоністів.

У підрозділі **1.3 «Історико-культурні передумови зародження акордеонного мистецтва в Україні»** розглянуто соціокультурні чинники, що сприяли зародженню акордеонного мистецтва в Україні. Наприкінці XIX ст. гармоніка починає займати важливе місце в музичному побуті українського народу. Її використовують для супроводу весільних обрядів, свят, для проведення дозвілля людей. Серед різних видів гармонік найбільшого поширення в Україні набула віденська дворянка, на якій можна було виконувати значну частину українських народних пісень і танців, не спотворюючи їх мелодичної та гармонічної структури. Гармоніка входила до складу народних інструментальних ансамблів, зокрема троїстих музик, де на цьому інструменті виконували гармонічний супровід. Саме гармоніка завдяки своїм поліфункціональним якостям забезпечила майбутню популярність акордеона.

В Україні існувало кустарне і фабричне виробництво гармонік. Кустарі виготовляли переважно віденські дворянські гармоніки з німецьким строєм і трирядні хроматичні гармоніки системи Г. Мірвальда. У 1930-х рр. на заміну кустарних майстерень з'явилися державні підприємства по виготовленню язичкових клавішно-пневматичних інструментів.

У підрозділі відзначено, що акордеонне мистецтво у післяреволюційний період було складовою гармонно-баянної культури. Вхідження акордеона у вітчизняну музичну культуру було досить складним, що пов'язано із загально-політичними процесами в країні у 20–30-х рр. XX ст. Акордеон сприймався як привнесений (чужорідний) інструмент на відміну від «народного» баяна. Оскільки акордеон у той період не зміг зайняти нішу в професійному музичному мистецтві, цей інструмент як своєрідна форма протесту посів достойне місце в естрадній і джазовій музиці.

Другий розділ «Становлення та розвиток акордеонного мистецтва в музичній культурі України» складається із трьох підрозділів, у яких розкрито причини утвердження акордеона на українській концертній естраді, виявлено особливості становлення професійної освіти акордеоністів в Україні, з'ясовано основні чинники, що сприяли закріпленню статусу акордеона як професійного інструмента у сольному й ансамблево-оркестровому виконавстві України.

У підрозділі **2.1 «Визнання акордеона на українській концертній естраді»** зазначається, що поява акордеона в Україні зумовлена низкою факторів – історико-культурними умовами, соціально-економічною ситуацією, музичними уподобаннями народу, державною політикою. У 1920-х – на початку 1930-х рр., коли активно розвиваються різні види мистецтва, українські митці починають орієнтуватися на культурні надбання країн Західної Європи. В музичному мистецтві з'являються нові стилі, течії і напрями. Тому поява акордеона у сфері української естрадної музики наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. була закономірною.

Серед причин появи акордеона на вітчизняній концертній естраді були новизна, естетика звучання, зовнішня привабливість інструмента, його незвичайність, колоритний тембр. Акордеон входив до складу естрадних ансамблів

й джаз-оркестрів, що сприяло становленню професійного статусу акордеона як естрадного інструмента.

Важливим для розвитку акордеонного мистецтва стало освоєння акордеона музикантами суміжних спеціальностей – піаністами, баяністами, диригентами, композиторами. Їхні естрадні виступи сприяли популяризації інструмента та виявленню його нових технічних і художніх можливостей.

Велика популярність акордеона і зацікавленість ним професійних музикантів сприяли запровадженню масового виробництва інструмента у 1939 р. на Полтавській фабриці музичних інструментів.

У роки Другої світової війни акордеон поруч із баяном стали найбільш затребуваними музичними інструментами. Саме в цей період були максимально використані поліфункціональні якості акордеона – автономність, портативність, мобільність. Інструмент активно використовувався у військовій самодіяльності і поступово почав проникати у побутове виконавство.

У підрозділі **2.2 «Становлення та розвиток професійної освіти акордеоністів в Україні»** відзначено, що у другій половині 1940-х рр. постала проблема підготовки акордеоністів, що була зумовлена великою популярністю акордеона, поширенням трофейного інструментарію і виготовленням вітчизняних акордеонів.

У післявоєнні роки в Україні акордеон увійшов у початкову і середню ланку музичної освіти. Однак, наприкінці 1940-х – на початку 1950-х рр. у зв'язку із державною кампанією «боротьби з космополітизмом» акордеон як інструмент іноземного походження зник із концертної естради, припинилася підготовка акордеоністів у музичних училищах і школах.

В добу хрущовської «відлиги» настає переосмислення ролі акордеона у сфері виконавства. У початкових і середніх мистецьких навчальних закладах знову відкриваються класи акордеона, зростає кількість бажаючих навчатися гри на цьому інструменті. Із розвитком освіти формується методика викладання гри на акордеоні, що ґрунтувалася переважно на використанні досягнень фортепіанного та баянного виконавства.

У 1990-х рр. акордеон увійшов у вищу ланку музичної освіти в Україні, відбулося формування регіональних виконавсько-педагогічних акордеонних шкіл (Київської, Харківської, Донецької, Одеської, Львівської), на основі досягнень яких утворилася національна акордеонна школа. Розроблені авторські підходи щодо формування виконавської майстерності акордеоністів, підбору навчального репертуару, виховання особистості митця. Зараз при всіх музичних академіях існує виконавська асистентура, де також представлено акордеон.

Отже, сьогодні акордеонне мистецтво України займає провідні позиції серед багатьох країн світу, в тому числі у створенні теорії формування виконавської майстерності. Тут розроблено сучасну методику викладання, що сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців, які здобувають перемоги на найпрестижніших конкурсах у різних країнах світу.

У підрозділі **2.3 «Установлення статусу акордеона як професійного інструмента у сольному й ансамблево-оркестровому виконавстві в Україні»** акцентовано, що еволюція акордеонного мистецтва в Україні і в Європі особливо

інтенсивно відбувається у другій половині ХХ ст. Період 1950 – 1970-х рр. вважаємо першим етапом еволюції акордеонного мистецтва в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст. У цей час акордеон стверджується як професійний інструмент, з'являється оригінальний естрадний репертуар, набувають розвитку естрадно-джазовий та самодіяльний і формується академічний напрям акордеонного мистецтва в Україні.

У 1950-х рр. акордеон продовжував займати чільне місце в естрадно-джазовій сфері музикування, зокрема, входив до складу джаз-оркестрів і естрадних інструментальних ансамблів як сольний інструмент. У 1960-х рр. на концертній естраді з'явилися професійні виконавці (В. Ковтун, І. Мущинка, К. Соколов, Я. Табачник), що представляли естрадно-джазовий напрям акордеонного мистецтва України. Робота цих музикантів на філармонійній сцені сприяла закріпленню статусу акордеона як професійного інструмента.

З'являється оригінальний естрадний репертуар для акордеона, який створювали самі виконавці-акордеоністи, тому що професійні композитори не виявляли зацікавленості цим інструментом. Поруч із цим, до репертуару акордеоністів входили перекладення і транскрипції класичної музики, виконання яких було досить складним і суперечливим через систему готових акордів акордеона. Проблему вдалося розв'язати шляхом запровадження в українську виконавську практику багатотембрового готово-виборного акордеона, що посів гідне місце серед інших академічних інструментів.

Третій розділ «Академізація акордеонного мистецтва в Україні» має три підрозділи, в яких розкрито жанрово-стильові риси композиторської творчості українських митців для акордеона, виявлено та узагальнено провідні тенденції акордеонного виконавства України, визначено функції конкурсів і фестивалів акордеоністів та баяністів як чинника розвитку сучасної музичної культури України.

Підрозділ 3.1 «Композиторська творчість українських митців для акордеона: жанрово-стильові риси» присвячено аналізу жанрово-стильових рис музики для акордеона українських композиторів.

В останній чверті ХХ – на початку ХХІ ст. в Україні активізується композиторська творчість для акордеона. З'являються нові оригінальні твори, що змінюють уявлення щодо природи акордеона, відбувається формування нового звукового образу інструмента. Сформувалися академічний і естрадно-джазовий напрями оригінальної акордеонної музики.

Сучасна українська музика загалом, і акордеонна зокрема, часто розвивається на засадах постмодернізму. Це виявляється у поєднанні різностильових напрямків – мовних мікстів музики минулих епох і сучасності, жанрів розважальної музики та авангарду. Набувають розвитку жанри концерту, сонати, сюїти, багаточастинні цикли, в яких простежуються новаторські риси.

У музиці для акордеона композитори починають використовувати нові засоби музичної виразності (додекафонію, серійну техніку, алеаторику, полістилістику, сонористичні прийоми). Застосовуються також різні варіанти синтезу музики і слова, музики й гри акторів, що сприяє розкриттю образного змісту творів і утворює нову, театралізовану форму функціонування жанрів музичного мистецтва.

Відзначено, що нині залишається актуальною проблема створення оригінальної акордеонної музики, передусім, академічного напрямку, тому що у більшості композиторів і слухачів акордеон продовжує асоціюватися, переважно, з естрадною музикою. Окрім цього, існує також фахова залежність акордеона від баяна. Тому надзвичайно важливим є створення українськими композиторами високохудожніх оригінальних творів для акордеона, які би максимально розкрили своєрідне темброве «обличчя» інструмента.

У підрозділі 3.2 «Провідні тенденції розвитку акордеонного виконавства України» зазначається, що сьогодні акордеонне мистецтво в Україні продовжує розвиватися в академічному та естрадно-джазовому напрямках. Представниками цих напрямів є багато талановитих музикантів і колективів – вихованців регіональних виконавських шкіл, зокрема, Л. Богославець, О. Микитюк, Я. Табачник, Є. Черказова, камерно-інструментальний квартет «Джерело», дует акордеоністів «Концертіно», дует «Мілонга», ансамбль «Astera bis», оркестр акордеоністів «Grand accordeon» НМАУ ім. П. І. Чайковського.

Аналіз творчих засад цих митців і колективів дозволяє виділити декілька важливих тенденцій, зокрема, популяризацію акордеонного мистецтва і тяжіння до музично-просвітницької діяльності, що виконують важливу соціальну функцію – сприяють задоволенню естетичних потреб та інтересів широкої слухацької аудиторії. Активна популяризація акордеонного мистецтва передбачає оволодіння значним обсягом репертуару різних жанрів, стилів і епох, що є свідченням появи типу універсального виконавця-інтерпретатора, який вільно орієнтується у жанрово-стильовому розмаїтті репертуару.

На творчість сучасних українських акордеоністів і колективів мають значний вплив загальностилістичні та естетичні тенденції зарубіжного акордеонного мистецтва. Між українськими і зарубіжними виконавцями та колективами відбувається активний процес мистецької комунікації, що сприяє обміну досвідом, розширенню жанрово-стилістичних меж, збагаченню репертуару і знаходженню нових шляхів розвитку вітчизняного акордеонного мистецтва.

Більшість згаданих виконавців і учасників колективів поєднують виконавську діяльність із композиторською (О. Микитюк, Я. Табачник), педагогічною (Л. та О. Богославці, М. Булда, Г. Нужа, О. Олексієнко, М. Черепанин, Є. Черказова), науково-дослідницькою (М. Булда, М. Черепанин), громадською діяльністю та арт-менеджментом (О. Микитюк, Я. Табачник). Це сприяє розвитку всіх складових системи акордеонного мистецтва – інструментарію, виконавства, композиторської творчості, мистецтвознавства, професійної освіти акордеоністів.

У підрозділі 3.3 «Акордеонне мистецтво України в контексті розвитку конкурсного та фестивального руху» відзначено, що із середини 1990-х рр. в Україні набуває інтенсивності розвиток конкурсного руху в сфері акордеонного виконавства. З'являється цілий ряд мистецьких форумів, засновниками й арт-менеджерами яких стали окремі діячі акордеонного мистецтва, виконавці, композитори. Серед них й автор дисертації, діяльність якого спрямована на розвиток та розкриття творчого потенціалу талановитої молоді.

Головною метою творчих змагань є активна популяризація акордеонного і баянного мистецтва. Їх проведення сприяє удосконаленню професійної

майстерності виконавців, розвитку методики викладання, популяризації творів українських композиторів, обміну досвідом, встановленню творчих контактів між вітчизняними і зарубіжними митцями.

Водночас, попри значний розвиток конкурсного та фестивального руху в сфері акордеонного виконавства, сьогодні в Україні існує ще низка проблем. Зокрема, багато конкурсів не відповідає міжнародним вимогам; існує так звана «конкурсоманія», що шкодить процесу виховання молодого музиканта; досить обмежений репертуарний список, що не сприяє удосконаленню виконавської майстерності; відсутня продюсерська підтримка переможців конкурсних змагань; недостатня увага ЗМІ до проведення таких конкурсів.

ВИСНОВКИ

Відповідно до визначеної мети, задач, основних положень і результатів дослідження історико-культурних вимірів еволюції акордеонного мистецтва України в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. сформульовано такі висновки.

1. Акордеонне мистецтво було об'єктом дослідження у вітчизняному та зарубіжному мистецтвознавстві, проте це явище музичної культури досліджували здебільшого в окремих аспектах і не відокремлювали від баянного мистецтва. У працях учених були порушені проблеми становлення і розвитку акордеонного мистецтва; композиторської творчості для акордеона; конструктивних особливостей акордеона; проблеми теорії та методики викладання гри на акордеоні; розвиток музичних здібностей акордеоніста, виховання виконавця; питання творчої діяльності провідних вітчизняних акордеоністів. Встановлено, що в сучасному мистецтвознавстві відсутнє комплексне дослідження феномену акордеонного мистецтва в музичній культурі України в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

У дисертації акордеонне мистецтво України вперше розглядається окремо від баянного, маючи національні особливості, що виявляються у складових цього явища. На основі міждисциплінарного, системного, структурно-функціонального підходів розроблено модель системи акордеонного мистецтва як феномену музичної культури, що функціонує у взаємозв'язку основних складових. Складовими акордеонного мистецтва та його теоретичного осмислення є: інструмент, композиторська творчість, виконавство регіональних шкіл, мистецтвознавство, професійна освіта акордеоністів. Ці складові взаємодіють, взаємодоповнюють один одного і постійно перебувають у численних системних та позасистемних зв'язках, забезпечуючи функціонування і розвиток акордеонного мистецтва та його мистецтвознавчого аналізу. Дана модель може бути використана при дослідженні інших видів виконавського мистецтва.

2. На основі вивчення та аналізу історичних, культурологічних, джерелознавчих матеріалів виявлено, що у кінці 1920-х – на початку 1930-х рр. для появи акордеона в Україні склалися сприятливі історико-культурні умови. Зміни соціально-політичного устрою в цей період обумовили орієнтацію на культурні здобутки країн Західної Європи. В мистецтві з'являються нові стилі, течії і напрями, зокрема, набуває розвитку естрадна музика, у сфері якої функціонував акордеон. Серед причин появи акордеона на українській естраді були специфічні особливості інструмента (новизна, естетика звучання, портативність, зовнішня привабливість,

колеритний тембр тощо). Акордеон входив до складу естрадних ансамблів й джаз-оркестрів, участь у виступах яких робила інструмент пізнаваним. Важливим для розвитку акордеонного мистецтва стало освоєння акордеона музикантами суміжних спеціальностей – диригентами, композиторами, піаністами, баяністами. Їхні виступи сприяли популяризації інструмента та виявленню його нових технічних і художніх можливостей. Велике значення мало запровадження в Україні масового фабричного виробництва акордеонів і ввезення великої кількості трофейного інструментарію в останні роки Другої світової війни. Однак, у вказаний період акордеонне мистецтво ще не стало самобутнім явищем української музичної культури, тому що ще була відсутня система професійної підготовки акордеоністів, не існувало оригінального репертуару, не здійснювалися спроби зробити акордеон надбанням академічної культури.

3. Особливостями становлення професійної освіти акордеоністів в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. є відкриття класів акордеона у всіх ланках музичної освіти (школа, училище, академія, асистентура); наявність методики викладання гри на акордеоні, що сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців; орієнтація на досвід фортепіанної і баянної методик; наявність навчально-методичних посібників українських авторів; розширення навчального і концертного репертуару, до якого входять твори українських і зарубіжних композиторів для акордеона.

4. У другій половині ХХ ст. акордеон використовується у різних сферах музичного життя країни. Набули розвитку естрадно-джазовий та самодіяльний і почав формуватися академічний напрям акордеонного мистецтва в Україні. До основних чинників, що сприяли установах акордеона як професійного інструмента у сольному й ансамблево-оркестровому виконавстві в Україні належать: історико-культурні умови, що сприяли активізації міжнародних контактів та знайомству українських митців із новими явищами зарубіжної музичної культури і, відповідно, розвитку акордеонного мистецтва; поява професійних виконавців (В. Ковтун, К. Соколов, Я. Табачник), творчість яких засвідчила перспективність акордеона на українській концертній естраді; утвердження акордеона на філармонійній сцені; проведення міжнародних конкурсів і фестивалів, учасниками яких були українські акордеоністи; використання у професійній і навчальній сферах акордеонів зарубіжних фірм, якість виробництва яких у значно більшій мірі відповідає вимогам акордеонного виконавства; наявність репертуару, до якого входили оригінальні естрадно-джазові твори та перекладення і транскрипції класичної музики; введення в українську виконавську практику багатотембрового готово-виборного акордеона.

5. В останній чверті ХХ – на початку ХХІ ст. в Україні активізується композиторська творчість для акордеона. З'являються нові оригінальні твори, що змінюють уявлення щодо природи акордеона, звуко-виражальних можливостей і тембрових ресурсів інструмента. Склалися академічний і естрадно-джазовий напрями акордеонної музики, окремі твори яких у дисертації вперше проаналізовано з концептуальних засад теорії та історії культури. Аналіз жанрово-стильових рис сучасної музики для акордеона українських композиторів засвідчує переважне знаходження їх в руслі тенденцій постмодернізму. Це знайшло відображення у

вільному поєднанні різностильових напрямів; розвитку та оновленні класичних жанрів концерту, сонати, сюїти, партити з позицій сучасної стилістики; використанні нових засобів музичної виразності (додекафонії, серійної техніки, алеаторики, полістилістики, сонористичних прийомів); застосуванні різних варіантів синтезу музики і слова; використанні специфічних інструментально-технічних прийомів та акустичних ефектів, що створює новий звуковий образ акордеона.

6. Провідними тенденціями розвитку акордеонного виконавства України є наявність академічного і естрадно-джазового напрямів, представниками яких є багато музикантів і колективів – вихованців регіональних виконавських шкіл; активне входження інструмента в камерно-інструментальну сферу музикування; інтенсивна концертно-гастрольна діяльність українських акордеоністів і колективів, спрямована на популяризацію акордеонного мистецтва в Україні і в світі; мистецька комунікація українських виконавців із зарубіжними, що сприяє обміну досвідом і утвердженню акордеонного мистецтва України в європейському культурному просторі; оволодіння акордеоністами жанрово-стильовою різноманітністю репертуару (оригінальні твори, перекладення класичної музики, обробки народного мелосу, композиції модерну й авангарду, естрадно-джазові твори), що є свідченням виконавсько-інтерпретаторського універсалізму і сприяє розвитку акордеонного мистецтва в сучасних умовах. Активна творча діяльність окремих діячів акордеонного мистецтва сприяє розвитку конкурсного та фестивального руху в сфері акордеонного виконавства України, представленого рядом вузькопрофільних (баяністів і акордеоністів) та багатопрофільних (виконавців на народних інструментах, національної музики тощо) форумів.

7. Визначено історико-культурну періодизацію еволюції акордеонного мистецтва в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст., що має три етапи.

Перший етап (1950 – 1970-ті рр.) пов'язаний із набуттям акордеоном статусу професійного інструмента, а акордеонне мистецтво в Україні поступово набуває самобутніх рис.

Другий етап (1980 – 1990-ті рр.) позначається інтенсивною академізацією акордеонного мистецтва в Україні, коли набуває розвитку академічний напрям акордеонного мистецтва.

Третій етап (із 2000 р. – до наших днів) характеризується утвердженням акордеона на академічній сцені, коли з'являється плеяда українських виконавців, які вільно орієнтуються у жанрово-стильовому розмаїтті репертуару різних епох, що підкреслює високий рівень їх професійної майстерності. Відбувається активний розвиток конкурсного і фестивального руху в акордеонному виконавстві, а акордеонне мистецтво України починає займати гідне місце у світовому культурному просторі.

Еволюція акордеонного мистецтва в музичній культурі України в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. відбувалася в тісному зв'язку з технічним удосконаленням конструкції інструмента, розвитком композиторської творчості для акордеона, зростанням рівня професійної майстерності виконавців, розвитком професійної освіти акордеоністів.

Водночас, на становлення і розвиток акордеонного мистецтва мали вплив суспільно-політичні й соціокультурні чинники, що зумовили складність і

неоднозначність функціонування цього явища в музичній культурі України. У різні періоди акордеонне мистецтво підтримували, приділяли велику увагу розвитку цього різновиду музичної культури або навпаки, вважали акордеон «представником» буржуазної ідеології та чужої культури.

Звичайно, дисертація не вичерпує всіх питань, пов'язаних з даною проблематикою, виявлені в результаті дослідження факти і закономірності можуть стати основою для подальшого вивчення специфіки акордеонного мистецтва як явища культури, особливостей формування української акордеонної школи та її зв'язків із зарубіжними, творчості вітчизняних акордеоністів, використання акордеона у різних напрямках сучасної музики в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Марченко В. В. Історіографічний дискурс дослідження акордеонного мистецтва України / В. В. Марченко // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: зб. наук. пр.: наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Вип. 20. – Т. 2. / [упор. В. Г. Виткалов]. – Рівне: РДГУ, 2014. – С. 169 – 172.

Статті у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

2. Марченко В. В. Еволюція акордеонного мистецтва: історичний аспект / В. В. Марченко // Культура і сучасність: альманах. – № 2. – К.: Міленіум, 2014. – С. 142 – 147.

3. Марченко В. В. Культурно-дозвіллевий простір сьогодення у вимірах методичної служби / В. В. Марченко, С. В. Виткалов // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: зб. наук. пр. – Вип. 34. – К.: Міленіум, 2015. – С. 11 – 18.

4. Marchenko Valeriy. Accordion on national concert stage: recognition and approval in the 1920 – 1940 s. / Valeriy Marchenko // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: зб. наук. пр. – Вип. 35. – К.: Міленіум, 2015. – С. 187 – 195.

5. Марченко В. В. Утвердження статусу акордеона як професійного інструмента у сольному й ансамблево-оркестровому виконавстві у 1950–1970-х рр. / В. В. Марченко // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: зб. наук. пр.: наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Вип. 21. – Т. 1. / [упор. В. Г. Виткалов]. – Рівне: РДГУ, 2015. – С. 43 – 48.

6. Марченко В. В. Тенденції розвитку акордеонного виконавського мистецтва України / В. В. Марченко // Культура і сучасність: альманах. – № 1. – К.: Міленіум, 2016. – С. 111 – 115.

Стаття в іншому науковому виданні

7. Марченко В. В. Композиторська творчість молодих українських митців для акордеона: жанрово-стильові риси / В. В. Марченко // Музичне мистецтво ХХІ століття: історія, теорія, практика: зб. наук. пр. ін-ту муз. м-ва Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка / [заг. ред. та упор. А. Душного]. – Дрогобич. –

Кельце. – Каунас. – Алмати: Посвіт, 2017. – Вип.3. – С. 196 – 204.

Нотні видання

8. Марченко В. «Бурштинові нотки»: музичне видання / В. Марченко. – К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2010. – 76 с.

9. Марченко В. Моя Україна: нотне видання / В. Марченко. – Рівне: вид. О. Зень, 2016. – 48 с.

АНОТАЦІЯ

Марченко В. В. Історико-культурні виміри еволюції акордеонного мистецтва в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства (доктора філософії) за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури». – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Міністерство культури України. – Київ, 2017.

Дисертація є дослідженням становлення і розвитку акордеонного мистецтва як явища музичної культури України.

У роботі розкрито специфіку функціонування акордеонного мистецтва в музичній культурі України в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Розроблено модель системи акордеонного мистецтва як феномену музичної культури, що має узгоджену структуру і функціонує у взаємозв'язку основних складових. Розкрито історико-культурні передумови зародження акордеонного мистецтва в Україні, з'ясовано причини утвердження акордеона на вітчизняній концертній естраді, визначено особливості становлення професійної освіти акордеоністів в Україні, показано головні чинники, що сприяли установленню статусу акордеона як професійного інструмента у сольному й ансамблево-оркестровому виконавстві в Україні. Охарактеризовано жанрово-стильові риси композиторської творчості українських митців для акордеона. На основі аналізу творчої діяльності відомих українських акордеоністів і колективів за участю акордеона виявлено й узагальнено провідні тенденції акордеонного виконавства України. Розкрито функції конкурсів і фестивалів акордеоністів та баяністів як чинника розвитку сучасної музичної культури України. Встановлено історико-культурну періодизацію еволюції акордеонного мистецтва в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Ключові слова: акордеон, акордеонне мистецтво, музична культура, історико-культурні умови, еволюція, професійна освіта акордеоністів, композиторська творчість, виконавство, конкурс, фестиваль, естрада.

АННОТАЦИЯ

Марченко В. В. Историко-культурные аспекты эволюции аккордеонного искусства в Украине (вторая половина ХХ – начало ХХІ в.) – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения (доктора философии) по специальности 26.00.01 «Теория и история культуры». –

Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств, Министерство культуры Украины. – Киев, 2017.

Диссертация посвящена исследованию становления и развития аккордеонного искусства как явления музыкальной культуры Украины.

В работе раскрывается специфика функционирования аккордеонного искусства в музыкальной культуре Украины во второй половине XX – в начале XXI в. Разработана модель системы аккордеонного искусства как феномена музыкальной культуры, которая имеет слаженную структуру и функционирует во взаимосвязи главных составляющих. Раскрыты историко-культурные предпосылки возникновения аккордеонного искусства в Украине, к которым относятся широкое бытование разновидностей гармоник в музыкальном быте украинского народа, возникновение кустарного и фабричного производства гармоник, противоречия государственной политики в области культуры и искусства.

В диссертации выявлены причины утверждения аккордеона на украинской эстраде. Среди них: социально-политические и социокультурные факторы, которые способствовали возникновению и развитию аккордеонного искусства в Украине; специфические особенности аккордеона (новизна, эстетика звучания, портативность, внешняя привлекательность, колоритный тембр); использование аккордеона в составе эстрадных ансамблей и джаз-оркестров; освоение аккордеона музыкантами смежных специальностей; внедрение массового фабричного производства аккордеона; ввоз большого количества трофейного инструментария в Украину в последние годы Второй мировой войны.

Раскрыты особенности становления профессионального образования аккордеонистов в Украине, к которым относятся: открытие классов аккордеона на всех уровнях музыкального образования, создание методики обучения игры на аккордеоне, ориентация на опыт фортепианной и баянной методик, наличие учебно-методических пособий украинских авторов, расширение учебного и концертного репертуара для аккордеона.

Выявлены главные факторы, которые способствовали установлению статуса аккордеона как профессионального инструмента в сольном и ансамблево-оркестровом исполнительстве в Украине. Среди них: историко-культурные условия, которые способствовали активизации международных контактов и знакомству украинских исполнителей с новыми явлениями зарубежной музыкальной культуры; появление профессиональных исполнителей; утверждение аккордеона на филармонической сцене; проведение международных конкурсов и фестивалей; использование в профессиональной и учебной сферах аккордеонов зарубежных фирм, качество производства которых в большей степени отвечало требованиям аккордеонного искусства; наличие репертуара, который составляли оригинальные эстрадно-джазовые произведения и переложения классической музыки; введение в украинскую исполнительскую практику многотембрового готово-выборного аккордеона.

Охарактеризованы жанрово-стилевые черты композиторского творчества украинских авторов для аккордеона. На основе анализа творческой деятельности ведущих украинских аккордеонистов и коллективов с участием аккордеона проанализированы и обобщены основные тенденции аккордеонного

исполнительства Украины. Раскрыты функции конкурсов и фестивалей аккордеонистов и баянистов как фактора развития современной музыкальной культуры Украины. Установлена историко-культурная периодизация эволюции аккордеонного искусства в Украине второй половины XX – начала XXI в.

Ключевые слова: аккордеон, аккордеонное искусство, музыкальная культура, историко-культурные условия, эволюция, профессиональное образование аккордеонистов, композиторское творчество, исполнительство, конкурс, фестиваль, эстрада.

SUMMARY

Marchenko V. V. Historical and Cultural Dimension of Accordion Art Development in Ukraine (second half of XX – the beginning of XXI century). – The qualification scientific work as the manuscript.

Thesis for the Degree of Candidate of Art Criticism (Ph.D.) by specialty 26.00.01 «Theory and History of Culture». – The National Academy of Managerial Staff of Culture and Art, Ministry of Culture of Ukraine. – Kyiv, 2017.

Specifics of functioning of accordion art in musical culture of Ukraine in the second half of XX – the beginning of XXI century is revealed in the work as an integrated system which has a well-organized structure and functions of main components of relationship. A model of the accordion art as a phenomenon of musical culture was developed. Cultural and historical background upraise of accordion art in Ukraine which includes existence of a wide varieties of harmonics in musical life of Ukrainian people, the emergence of artisanal and factory production of harmonics, contrary to public policy in the field of culture and art are observed in this study.

The dissertation reveals the reasons for the approval of accordion on the Ukrainian stage, such as: socio-political and socio-cultural factors that have contributed to the emergence and development of accordion art in Ukraine; specific features of accordion (novelty, sound aesthetics, portability, visual appeal, colorful timbre); applying of the accordion as part of pop bands and jazz orchestras; development of accordion musicians related specialties; appearing of the mass factory production of accordion; importing of a large amount of trophy instruments to Ukraine during the last years of the Second World War.

Vocational training of accordionists formation features in Ukraine have been revealed. It includes the opening of accordion classes at all levels of music education, games teaching creative methods on the accordion, focus on piano and bayan techniques, availability of Ukrainian authors teaching aids, the expansion of educational and concert repertoire for accordion.

It identifies the main factors that are contributed to the approval of the accordion status as a professional instrument in solo and group, orchestral performance of Ukraine. Among them: historical and cultural conditions which encouraged an international contacts promotion and acquaintanceship with the new phenomenon of foreign musical culture; the emergence of professional artists; approval of accordion at philharmonic stage; organizing international competitions and festivals; usage of foreign accordions with a consistent product quality that has required all the needs of accordion art in professional

and academic spheres; availability of repertoire that consisted of pop-jazz compositions and arrangements of classical music; introduction to the Ukrainian practice of performing a multi-tumbrel free bass accordion.

It characterizes the genre and stylistic features of the Ukrainian composer's creativity for the accordion. The main trends of the Ukrainian accordion performing have been analyzed and generalized on the basis of the creative activity of leading ukrainian accordionists and accordion groups. Activities of accordion and bayan competitions and festivals have been researched as a factor in the development of modern musical culture of Ukraine. Historical-cultural periodization of the accordion art in Ukraine of the second half of XX – beginning of XXI century has been specified.

Key words: accordion, accordion art, musical culture, historical and cultural conditions, evolution, vocational education of accordionists, composer's creativity, performance, competition, a festival, a stage.